

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Scopvs Biblicvs Veteris Et Novi Testamenti

Novicampianus, Albertus

Antverpiae, 1566

I. Deus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-30443

Annotations
IN SCOPVM BIBLI-
CVM VETERIS ET
noui testamenti, summam
doctrinae Christianae
continentes.

Authore.

ALBERTO NOVICAMPIANO.

In eo sermone, primò breuis est
adhortatio ad Dei cognitionem.
Secundò agitur de cognitione
Dei & visione. Tertiò Dei descri-
ptio ponitur, eiusq; explanatio,
in qua potissimum quatuor tra-
duntur in Deo credenda.

DEVS.

4. 4. Deus vnus in essentia, trinus in
personis, &c.

Lib. 1. de
Trinit.

Vbi quaeritur vnitas trinita-
tis, Pater, & filius, & spiri-
tus sanctus, nec periculosius
alicubi erratur, nec laborio-
sius aliquid quaeritur, nec fructuosius
aliquid inuenitur, ait Augustinus, idq;
non

Non temerè . Hoc enim qui ignorat,
 neq; credit, salutem animæ neququam
 consequi potest. Quod equidem sum- *Matth. 16.*
 mæ infœlicitatis esse nemo negauerit. *Ioan. 17.*
Quid enim prodest homini si totum mun-
dum lucretur, animæ vero suæ detrimen-
tū patiatur? inquit Seruator. Ceterū in-
de salutē animæ consequi, idem osten-
dit, cū dixit: Hæc est vita æterna, vt cogno-
scant te verum Deū, & quē misisti Iesum
Christum. Et alibi: Qui non credit, iam iu-
dicatus est, quia non credit in nomine vni-
geniti filij Dei. Vnde apud Hieremiam
 hortatur Domin⁹, vt in Dei cognitio- *Hiere. 9.*
 ne solum vnusquisq; gloriatur. Non glo- *In Dei co-*
 rietur (inquit) sapiens, in sapientia sua, & gnitione
 non gloriatur fortis in fortitudine sua, & *solum glo-*
 non gloriatur diues in diuitijs suis: sed in *riandum.*
 hoc gloriatur, qui gloriatur, scire & nosce *17. 21.*
 me, quia ego sum Dominus, qui facio mise-
 ricordiam & iudicium & iustitiam in ter-
 ra. Hoc igitur studium paruis & am-
 plis properandum, si verè fœlices esse
 velint. Exquisita autem illa cōprehen-
 sio, & expressa cognitio Dei secundum
 diuinitatem, nemini contingere po-
 test: quin nec & superis virtutibus. De
 qua re diuus Chrysostomus contra A-
 nomæos hæreticos quinque orationi-
 bus abundè disserit, multa testimonia
 sacre scripturæ proferens. Vt inter cæ-

Joan. 1. tera illud Ioannis: Deum nemo vidit unquam, unigenitus filius qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Et illud Pauli: Rex regum & Dominus dominantium, qui solus lucem habitat inaccessibilem, quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest. Et alia permulta. Quæ non solum de natura humana dicta esse ostendit, sed etiam de superis virtutibus, propterea quod Ioannes unigenitum allegaret eius dogmatis præceptorem & authorem, & Paulus dixerit: Non quia lux inaccessibilis fit, sed: qui lucem habitat inaccessibilem, scilicet ut intelligatur, quàm ipse Deus habitans inaccessibilis fit, quando domicilium quod inhabitat, inaccessibile est. Quæ tamen non ita refert (inquit) ut Dei locum, aut domum suspicetur quis: sed quò latius quàm ipse Deus incomprehensibilis fit, accipiat. Quapropter nec lucem incomprehensibilem habitat, dicit: sed inaccessibilem, quòd longè plus quàm incomprehensibile est. Quod enim inquisitum, inuestigatum comprehendere non potest, id esse incomprehensibile dicimus. Quod autem nec inuestigandi quidem vllò pacto operam patitur, & ad quòd nemo proprius accedere potest, id inaccessibile est. Ita Chrysostomus. Qui ut con-
fir-

firme
 prehe
 virtut
 medic
 rex O
 lio exc
 bant c
 le alt
 obre
 ponu
 aliud
 proc
 profi
 non
 nec i
 quæ
 dulg
 cū D
 vide
 mer
 repr
 def
 iufn
 & in
 scēf
 di D
 sede
 lio,
 eni
 nis
 fern

firmet, non solum hominibus incomprehensibilem esse Deum, sed etiam virtutibus superis illud Esaia sexto in medium profert: *Anno quo mortuus est rex Ozias, vidi Dominum sedentem in folio excelso & eleuato, & Seraphim stabant circum eum: sex alae vni, & sex alae alteri duabus obuelabāt pedes. Quamobrē* (inquit Chrysostomus) alas proponunt, & suas operiunt facies? quid aliud dixeris causā, quā splendorem procurfantem è folio illo, & fulgur profiliens ferre nequire. Quanquam non ipsam meram videbant lucem, nec ipsam synceram substantiam: sed quae videbant condescensus erat, & indulgentia. Est autē cōdescensus, inquit, cū Deus nō vt est, se ostēdit, sed quoad videre is potest qui aspectū huiusmodi meruit, quaten⁹ firmitati vidētis suam representationē metitur ac tēperat, cōdescendere illū tantisper dicimus: & eiusmodi rē, cōdescensum nominamus, & indulgentiā. Cōstat autē illa condescensum fuisse verbis ipsi⁹ prophetae: *Vidi Dominū, inquit, sedentē. At Deus non sedet, corporis enim hic habitus. et in folio, cū Deū nullū foliū cōplectatur. Est enim nullius penit⁹ capiēs descriptionis. Attamē ne condescensum quidem ferre potuerunt, quanquā propinquē.*

Locus Esaie. 6.

Condescensus in visione Dei quid est.

Seraphim enim stabant circum eum, inquit, quod tamen non loci signat propinquitatem. Sed cum spiritus sanctus vellet ostendere illas essentias, quamquam diuinæ substantiæ propiores, non tamen propterea posse prospicere: idcirco dixit: *Seraphim stabant circum eum*. Non ut locum & spatium indicaret, sed quo ex ipsa loci propinquitate propius quā nos, illas ostenderet. Deū namq; incomprehensibilem esse, nō pari modo nos atque virtutes nouimus, sed quantò illæ excretiores, puriores sunt natura humana, tantò perfectius norunt & melius. Quemadmodum lucem radorum solis, non tam cæcus, quam videns, inaccessibilem nouit: sic naturam Dei inaccessibleem, non eodem nos nouimus modo, quo illæ superæ virtutes & incorporeæ. Quantum enim inter hominem cæcum & videntem discriminis est, tantum illæ à nobis differunt. Quamobrem si prophetam, ait Chrysostomus, dicentem audis. Vidi dominum: noli quasi eius substantiam viderit, suspicari: sed condescensum ipsum vidisse intellige, eumque obscurius, quam virtutes superæ videant. Non enim tantū videre quantum Cherubim potuisset. Visum autem in virtutibus superis pro cognitione

*Visus in
virtutibus
superis.*

rione positum arbitrare. Haud enim
 pupillæ & oculi, & genæ insunt in vir-
 tutibus illis supernis, sed quod visus in
 nobis est, idem in illis cognitio. Et
 quemadmodum hæc visio Esaia con-
 descendens fuit, ita Danielis, Micheæ, A-
 mos, & caterorum. Non enim synce-
 ram ipsam substantiam Dei viderunt,
 eò quòd varia quisque viderit. Deus e-
 nim simplex, ab omni concretione se-
 iunctus, nulla forma aut figura effigia-
 tus est, quæ & Paulus ad Timotheum
 scribens, inuisibilem dixit. At verò illi
 omnes figuras viderunt varias. Quod
 idem Deus per alium item prophetam
 insinuans, ac persuadens, neminem sci-
 licet exquisitè ipsam suam vidisse sub-
 stantiam, inquit: *Ego visiones multiplica-
 ui, & in manibus Prophetarum assimila-
 tus sum.* Tum ex his quæ Deus Mofi
 denegat, liquet. Cum enim ille videre
 Deum sensu oculorum concupisceret:
Nemo videbit faciem meam & viuet,
 addidit, significans, vt Augustinus ait,
 quòd nemo potest eum videre in hac vi-
 ta viuens sicuti est. Nā multi viderant,
 sed quod voluntas eligit, non quod na-
 tura formauit, inquit idem, affirmans
 Deum videri posse in vita futura, quia
 hoc in veracissima scriptura legatur.
Beati mūdo corde, quoniā ipsi Deū videbūt:
 &c

*Daniel. 7.
 3. Reg. 21.
 Amos 6.
 10. 23.*

1. Timo. 5.]

*Osee. 12.
 57. 6.
 Exod. 33.*

*August. ep̄
 110. 112.*

*visio Dei in
 vita futura*

Matth. 5. & ita videri posse, sicuti est, quia id fi-
1. Ioan. 3. lijs promissum est, de quibus dictū: *Di-*
lectissimi nunc filij Dei sumus, & nondum
apparuit quid erimus, scimus quia cū appa-
ruerit, similes ei erimus, quia videbimus
eū sicuti est. Visionem autem hanc, cuius
 in his sacrae scripturae locis mentio est,
 intelligit eam, quae mente futura est, &
 illa quidem ineffabilis, quā tunc conse-
 quemur, cū equales angelis Dei facti
Matth. 18. fuerimus. De quibus scriptum est: *Angeli*
eorum vident faciem patris vestri, qui
in caelis est. Nō quia Dei plenitudinem
 quisquam non solum oculis corporis,
 sed vel ipsa mente, aliquando compre-
 hendit. Aliud est enim videre, aliud to-
 tum videndo comprehendere. Quan-
 doquidem videtur quod praesens utcum-
 que sentitur, totum autem comprehen-
 ditur videndo, quod ita videtur, ut ni-
 hil eius lateat videntem, aut cuius fines
Luc. 10. circumspici possunt, sicut te nihil latet
In Psal. 85 praesentis voluntatis tuae: circumspice-
super ill. re autem potes fines annuli tui. Hoc
 ipsum, Dei scilicet plenitudinem esse
 incomprehensibilem, ipse Seruator do-
 cuit cū diceret: *Nemo scit quis sit filius,*
20. 7. *nisi pater: & quis sit pater, nisi filius, &*
Non est si- *cui voluerit filius reuelare.* Hinc Augu-
milis tibi *stinus facilius dictu esse ait, quid non*
in dijs Do- *sit Deus, quā quid sit. Terram cogi-*
mine. *tas?*
Facilius di-
ctu quid nō
sit Deus,

tas? (inquit) non est hoc Deus. Mare cogitas? non est hoc Deus. Omnia quæ sunt in terra, homines & animalia? nõ est hoc Deus. Omnia quæ sunt in mari, quæ volant per aërem? non est hoc Deus. Quicquid lucet in cœlo, sol, stellæ? non est hoc Deus. Ipsum cœlum? non est hoc Deus. Angelos cogitas, virtutes, potestates, archangelos, thronos, dominationes? non est hoc Deus. Et quid est? hoc solum potui dicere quod non sit. Quæris quid sit? quod oculus nõ vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Quid quæris, ut ascendat in linguam, qui in cor non ascendit? Eare igitur & apud prophetam interrogat Deus, dicens: *Cui ergo similem fecistis Deum, aut quam imaginem ponetis ei?* Innuens se nulli creaturæ similem. Quamobrem prima cognitio Dei esse dicitur, scire quid non sit. Quod autem scriptura ait hominem ad imaginem Dei creatum esse, hoc intelligendum hac ratione dictum, quod rationalis, quod intellectualis factus sit, non autem quod eiusdem substantiæ & naturæ sit, cuius Deus est, quod Priscillianista sensere, & Antropomorphitæ, fingentes sibi Deum cogitatione carnali in similitudinẽ hominis. Quin & gentilium philosophi, qui gradibus rerum

quàm quid sit.

Esaie. 40.

Prima co-

gnitio Dei

scire quid

non sit.

Aug. lib. 8.

de tri. Ho-

mo cur ad

imaginem

Dei factus

dicatur.

58. 30.

243. 10.

Aug. de es-

sentia diui-

nitatis.

Priscillian.

error.

34. 17.

Gentilium

Philosophi

Deum incons-

prehensibi-

le sensere.

rum

*Haec de la-
tius lege,
ubi agitur
de creatio-
ne.*

rum inferiorum ad cognitionem Dei
vnius pervenerat, Deum incomprehen-
sibilem esse prodidit. Plato enim di-
cit θεόν μὴ εἶρῃ εἰ ῥάδιον, γινῶναι ὃ ἀ-
δύνατον, id est, Deum quidem inue-
nire haud facile est, intellexisse autem
impossibile. Et in Timæo, inquit, τὸν
μὴ εἶναι ποιητὴν καὶ πατέρα τῶν ἢ τῶν πάν-
των εἰρῃ τε ἔργον, καὶ εἰρῆντα εἰς πάντας
ἀδύνατον λεγῶν, hoc est, authorem
& parentem huius uniuersitatis inue-
nire operosum est: & inuentum, fie-
ri non potest, ut in vulgus commo-
dis verbis efferas. In Parmenide ve-
rò, de vno illo disputans ait, nullum
nomen ei esse inditum, non diffiniri,

non scientia capi, non in sensus incur-
rere, nullam de eo haberi opinionem:
quocirca neque nominari, neque di-
ci, neque cogitatione comprehendere,
neque cognosci, nec ab vlllo ente sen-
tiri. Ita quidem Plato & ceteri phi-
losophi gētilium, qui ad cognitionem
Dei à sensibus profectam, rerū inferio-
rum gradibus pervenerant, sentientes
Deum esse mentem quandam solutam

& liberam, & segregatam ab omni
concretionem mortali, omnia sentien-
tem & mouentem, per quam essent om-
nia constituta. Quibus illa quæ vim
effugiebant intelligentiæ à sensibus

pro-

19.20.
*Gentilium
philosophi
quomodo
ad cognitio-
nem Dei per-
uenerunt, &
qualis fue-
rit eorum co-
gnitio.*

56.3.

16.26.

*Cic. 1. Tusc.
Aristote. de
mundo.*

profectæ, quæ scilicet diuinitus reuelata sunt, vt mysterium Trinitatis, & cætera eiusmodi, ignota fuere, testante inter cæteros Dauid: *Quia annūciat verbum suum Iacob, iustitias & iudicia sua Israël. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis.* Nam illa quæ de filio Dei, de creatione mundi per verbum, cæteraq; eiusmodi, quæ videntur consona doctrinæ Christianæ apud Platonem, Mercurium Trismegistum, Plotinum, aliosque reperiuntur, hæc ab illis rectè non intellecta, ex sacris voluminibus accepta sunt, quemadmodum grauissimi scriptores docent. Deus igitur secundum diuinitatem exquisitè comprehendere non potest. Neque id mirum, cum plurima sint in rebus naturalibus, quæ propria cognitione cognosci non possunt, vt inter cætera materia prima, communis omnium parens, hæc enim *λογισμῶ*, id est; spuria cogitatione (vt inquit Plato, referente Philopono) cognoscitur: vel, vt Aristoteles loquitur, per analogiam, id est, proportionem. Quo fit vt illi incassum laborent, qui essentiam diuinam curiosè scrutantur, eam exactè cognoscere cupientes. *Et sicut qui mel multū comedit (ait Salomō) non est ei bonum: sic qui scrutator est maiestatis, oppri-*

Psal. 147.

Occupatio.

Euseb. cap.

10. capit. 12

& ca. 7. li.

13. præpara-

tionis euan-

gelicæ.

55. 25.

Materia pri-

ma impro-

pria cogni-

tionis perci-

pitur. lib. 2.

Physicorū.

Prouer. 25.

opprimetur à gloria . Altiora igitur ne te
 quaesieris , & fortiora te ne scrutatus fue-
 ris , sed quæ præcepit tibi Deus , illa cogita
 semper , & in pluribus operibus eius ne fue-
 ris curiosus , ait sapiens Hebræus . De Deo

*Eccle. 3.
 Descriptio
 Dei.*

29.4.

314.19.

*Partitio
 descriptiōis
 Dei.*

autē hæc nobis literis sacris patefacta
 sunt , & præcepta , vt credamus Deum
 esse spiritualem essentiam , qua nihil po-
 test esse melius ac sapientius , quæ in-
 commutabiliter est sine tempore ab æ-
 terno , quæ est ipsum esse , & à qua ve-
 nit rebus conditis , vt sint aliquo mo-
 do : incomprehensibilis , ineffabilis , om-
 nipotēs , verax , iusta , in qua nihil adiun-
 ctum , nihil creatum . Atque hic quidem
 Deus vnitate essentiæ vn⁹ est , & trinus
 in personis , quarum tamen eadem est
 deitas , eadem essentia , & coæternitas ,
 eadem omnipotentia , eadem maiestas ,
 eadem sapientia , eadē bonitas . Prima
 persona appropriatur patri , secunda fi-
 lio , tertia spiritui sancto . Pater innasci-
 bilis est , filius ab æterno à patre geni-
 tus , generatione ineffabili , qui destina-
 to tempore assumpsit humanam natu-
 ram ex Maria virgine . Spiritus sanctus
 ab utroque procedens . Pater per filium
 redemit Ecclesiā , per Spiritum sanctū
 gubernat , regit , viuificat . Hac quidem
 descriptione Dei quatuor describuntur .
 Primum essentia Dei qualis sit . Secun-
 dum ,

dum, vnum Deum esse vnitatem essen-
 tia, trinum in personis. Tertium, com-
 munita & propria personarum. Quar-
 tum, facta quaedam personis peculiaris.
 Quae omnia sigillatim paucis declara-
 da duxi sacrae scripturae testimonio.
 Quod primum attinet, ut ab ipso no-
 mine incipiam. Deus (quod nomen, ut
 ait Augustinus, est potestatis, non pro-
 prietatis) à Græco nomine θεος deduci-
 tur, hoc verò à θεός, id est video, quod
 ipse omnia contempletur & videat, vel à
 θεομαι, id est timeo, quod omnibus ti-
 mendus sit. Apud Hebræos sunt decem
 nomina, quibus Deus vocatur, ut diuus
 Hieronymus refert. Primum est El, quod
 interpretes septuaginta θεος id est, De-
 um. Aquila ἰσχυρὸν id est, fortè inter-
 pretatur. Deinde Elohim & eloha,
 quod & ipsum Deus dicitur. Ait autem
 Hieronymus Elohim nomen numeri
 communis esse: quod vnus Deus sic vo-
 cetur & plures. Nomen Elohim, refe-
 rente quodam, etsi pluralitatem designet
 cum verbo tamen singularis numeri
 iungi solet, quoties in scriptura sacra
 pro Deo vero accipitur, ut illud in prin-
 cipio Genesios, Elohim bara, id est, dii
 creauit. Idque non sine grandi myste-
 rio factum est. Quia enim, iuxta, diui
 Augustini sententiam, opera Trinitatis
 indi-

*Deus nomē
potestatis.*

Aug. ser.

125.

*Decem no-
mina my-
stica Dei.*

*Primum
Nomen.*

DEI.

Secundum

Tertium.

indiuifa sunt: idcirco Moſes ad inſinuandum omnes tres perſonas diuinas patrem & filium, & ſpiritum ſanctum ſimul ad mundi creationem concurriffe, elohim, id eſt, dij in plurali dixit, & non eloha, ſiue el, id eſt, Deus in ſingulari. Ad oſtendendū autē tres perſonas illas eſſentialiter nō diſtingui, ſed idem omnino eſſe, hoc eſt vnum Deum eſſe & non tres deos, bara, id eſt, creauit in ſingulari dixit, & non bareu, id eſt, creauerunt. Hoc tamen nomē elohim cum pro Deo vero ſumitur, etiam cum verbo pluralis numeri copulatur. Vt primò Geneſeos, & dixit Elohim, id eſt, dij: faciamus hominem ad imaginē noſtram, hoc autem nequaquam fieret, ſi pro vero Deo acceptum ſemper ſingulariter teneretur, ſicut quidam Iudæi

Quartum. aſſerunt. Quartum nomen Dei, ait Hieronymus, Sabaoth, ꝓ Septuaginta, virtutum: Aquila, exercituum tranſtulit.

Quintum. Quintum Elion, quod nos excelſum dicimus. *Sextum.* Eſar Eheie, quod in Exodo legitur. *Exod. 3.* Qui eſt miſit me: non quod ſint alij, ſed aliud eſt creatoris eſſe beneficio quod ſubſiſtat, aliud æternitate naturæ. *Septimum.* Septimū Adonai, quem nos generaliter dominū appellamus.

Octauum. Octauum Ia, quod in Deo tantum ponitur, & in alleluia extrema quoque ſyl-

syllaba sonat. Nonū Sadai, id est, qui
 sufficit, vel qui sufficiens est, vel qui
 sufficiētia est. Decimum est tetragram
 maton Græcè dictum, id est, quatuor
 literarum, quod quatuor literis scriba-
 tur Iod Ḥe Ḥau Ḥe, quæ
 literæ si punctentur Iehoua efficiunt.
 Hoc nomen alij generans interpretan-
 tur, alij qui essentiat, vel qui dat omni-
 bus esse, alij autem vnus & omnia, siue
 omnia eminenter continens. Hoc no-
 mē diuus Hieronym⁹ ἀνεκφώνητον ap-
 pellat, hoc est, ineffabile, quod nefas es-
 se apud Iudeos cēserur, nomē ipsum o-
 re pronūciari, vti ipsæ literæ sonāt ex
 quibus componitur. Quare vbicunque
 hoc nomen reperiunt, illud haud qua-
 quā proferre audent, sed loco eius, no-
 men Adonai proferūt, quod est domi-
 nus, idq; hac ratione, q̄ per hoc nomen
 significetur Deus ineffabilis atq; incō-
 prehēnsibilis. Sacerdotes tñ illud nomē,
 vt scriptū est, proferebāt, dū populo in
 sanctuario benedicebant. Non enim
 extra sanctuarium ineffabile nomē ef-
 fari licebat. Hęc autem benedictio, no-
 mine D E I quatuor literarum, quæ
 tribus digitis ambarum palmarum ere-
 ctis, & duobus depressis fiebat, ad de-
 signandam diuinarum personarū Tri-
 nitatem, per ipsum nomen significa-
 tam,

Nonum.

*Decimum.
Tetragram
maton ap-
pellatum.*

*Iehoua.
quid signi-
ficet.*

*Nomē in-
effabile.
D E I.*

*Benedictio
nomine Deī
ineffabilis
quomoda
fiebat.*

tam, in Simeone iusto, qui Christum infantulū suscepit in vlnas, penitus defecit, vt Rabbi Moses testatur. Nomen tetragrāmaton Iudæi sem hammephoras, id est, nomen expositū vocauerunt, quia illud veteres Hebræorū per nomina duodecim & quadraginta duarum literarum exponebant. Porro nomen duodecim literarum, & nomen quadraginta duarum literarum, non sunt verè nomina, quorum alterum ex duodecim, alterum ex quadraginta duabus literis cōstet, sed vnumquodque eorum verba diuersa continet, quæ vnum ostendunt. Nomen autem duodecim literarum nō aliud fuisse narratur, quàm hæc tria nomina, ab, ben, veruach hachados, id est, pater, filius & spiritus sanctus, quæ si scribātur Hebraicè, literis duodecim constabunt. Sic duarum & quadraginta literarum nomen Hebræis literis scriptum, numerum prædictum literarum complectitur, quod Latine sic redditur: Pater Deus, Filius Deus, et Spiritus sanctus Deus: Verū tamen non tres sunt dij, sed vnus Deus. Cæterū hæc nomina à veteribus illis occultabantur, nec veteres illa docebant, nisi honestos & pudicos in sacerdotio. Sed de nominibus mysticis Dei hæc tenus, nunc partes descriptionis prosequen-

Galatinus
Nomē sem
hāmepho-
ras.

Nomē Dei
duodecim
literarum.

Nomen Dei
quadragin-
ta duarum
literarum.

sequendæ sunt. Deum esse spiritualem
 essentiam, Christus docet apud Ioan-
 nem: *Spiritus est Deus, et eos qui adorant*
eum, in spiritu & veritate oportet adora-
re. Spiritus autem interdū pro flatu spi-
 ritus aërei accipitur, secundum quam
 appellationem non oportet aliquid fi-
 mile imaginari de Deo: sed hoc loco
 spiritus significat, id quod est incorpo-
 reū. Qua significatione & Angeli di-
 cuntur spiritus, & animæ humanæ, at
 ratione incōparabiliter crassiore. Nul-
 li enim creaturæ Deus similis est, vt
 ante ostensum est. Bonitate verò a-
 deo anteit omnibus, vt neminem esse
 bonum, sacra scriptura prædicet, nisi
 solum Deum: quod scilicet bonitas
 non sit ei accidens, sed essentia: de eius-
 que plenitudine acceperunt, qui boni
 sunt participatione quadam. Quod au-
 tem nihil sit Deo sapientius, vel ex o-
 peribus eius consilijsque inscrutabi-
 libus, colligere licet. Quæ Paulus dum
 expenderet, stupens exclamauit: *O al-*
titudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ
Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia
eius, & inuestigabiles viæ eius, quis enim
cognouit sensum Domini, aut quis cōsilia-
rius eius fuit? Vnde apud Esaiã ait Do-
 minus: *sicut exaltantur cæli à terra, sic*
exaltatæ sunt viæ meæ à vijs vestris, &
 C cogita-

Deus spiri-
tualis es-
sentia.

386.26.

Ioan.4.

Spiritus in
sacris.

390.23.

Deus bon⁹.

Nemo bo-
nus nisi so-
lus Deus.

Luc.18.

Deo nihil
sapientius

268.14.

314.29.

Roma.11.

26.30.

Esaiæ.55.

Iob.36.

- cogitationes meae à cogitationibus vestris.*
 Et Iob: *Ecce Deus magnus vincens scientiam nostram.* Qui, ut Apostolus scribit, *comprehendit sapientes in astutia ipsorum.*
- 1. Corin. 3.**
Prouer. 21. Proinde Salomon scriptum reliquit: non esse consilium contra Dominum: quem incommutabilem esse testatur scriptura Malachiae tercio, ait de seipso Dominus: *Ego Deus non mutor.* Et Psalmographus. *Initio tu Domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt caeli. Ipsi peribunt, tu autem permanes & omnes sicut vestimentum veterascent. Et sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient.* Cùm verò ait pater ad filium: *Filius meus es tu, ego hodie genui te:* indicat apertè se esse sine tempore, neque esse apud se praeteritum aut futurum, hinc Petrus: *Vnus dies apud Dominum sicut mille anni, & mille anni sicut dies vnus.* Aeternitatem Dei, inter cetera, indicat Esaias, cùm appellat dominum habitatem aeternitatem, & Daniel antiquum dierum, & Psalmographus, *Priusquam montes fierent, aut formaretur terra & orbis, à seculo & vsq; in seculum tu es Deus.* Michaeas item cùm diceret egressum Messiae ab initio à diebus aeternitatis: Et Salomon cùm introducit sapientiam narrantem se ab aeterno

Deus incommutabilis.

Psal. 101.

Psal. 2.
Deus sine tempore.

2. Pet. 3.

Deus aeternus.

Esaiæ. 57.

Daniel. 7.

Psal. 89.

Michæ. 5.

æterno ordinatam esse, & ex antiquis
antequam terra fieret. Cùm autem sic
fit Deus, iure optimo solus verè esse
dicitur. Ac proinde de seipso ait: *Ego
sum qui sum.* Et, *Qui est misit me ad vos.*
Nomen Ehie quod in Hebræo poni-
tur, differentias trium temporum præ-
teriti, præsentis, & futuri verbi substan-
tiui modi indicatiui, in se continet, vt
quidam asserunt. Quocirca Deus eo
vicitur, vt insinuaret summam & om-
nimodam ac sempiternam Dei stabili-
tatem, qui semper fuit, est, & erit. Vt
verò hoc nomen Ehie suum esse innue-
ret, per quod æterna, & omnimoda sta-
bilitas significatur, addidit *ibidem*.
Hoc est nomen meum in æternum.
Quod autem Deus incomprehensibi-
lis sit cogitatu, docet inter cæteros
Ieremias. Qui cùm sit incomprehen-
sibilis, idem sit ineffabilis oportet.
Eorum enim, quæ mens concipit, ser-
mo est index. Quod & Iob confirmat
cùm ait, *Enarrari non potest.* Deum
verò omnipotentem esse, mirabilia e-
ius opera ostendunt. Mundus ex nihi-
lo, verbo creatus. Orbis perditus dilu-
uio, solo Noë seruato cum filiis, &
animalibus. Linguae confusæ ædifican-
tium turrim Babel. Res geste per manū
Moysis in conspectu Pharaonis. Ma-

*Deus solus
verè est.
Exod. 3.
Nomen
Ehie.*

*Deus incō-
prehensibilis
Ierem. 32.
Deus ines-
sabilis.*

*Iob 37.
Deus om-
nipotens.*

*Gene. 1.
Psal. 32.
Gene. 7. 11.*

*Exod. 8.
9. 10.
Exod. 13.
Nume. 16.*

- Num. 21.* re rubrum scindens sese, præbens tran-
Deut. 8. sitū Iudæis, Pharaonem cum exercitu
 obruens, terra aperta & deglutiens se-
 ditiosos murmuratores in seditiōe Co-
 ra. Percussi à serpentibus, aspectu aenei
 serpentis saluati. Iudæorum quadragin-
 ta annis vagantiū in deserto, vestimen-
 ta non attrita, nec calciamēta vetustate
Iosue. 3. consumpta. Aquæ Iordanis instar mon-
 tis intumescētes, & inferiores decur-
Iosue. 6. rentes, transeuntibus Iudæis. Muri Ieri-
 cho solo circuitu septenario & cantu
 buccinarū corruentes. Sol stās in cœlo
 & prolongans diē, vt perficeretur bel-
Iosue. 10. lū contra Gabaonitas. Exercitus Sy-
4. Reg. 6. riæ regis cæcitate percussus. Centū &
4. Reg. 19. octoginta quinque milia hominū, mi-
 raculosē percussā in castris Sennache-
Ion. 2. rib. Ionas seruatus in ventre ceti. Aqua
Ioan. 2. in vinum conuersa. Lazarus quadri-
Ioan. 11. duanus suscitatus ex mortuis, & alia
Exod. 15. sexcenta. Quamobrem Moyses ait,
Deus ve- *Omnipotens nomen eius.* Veracem autem
rax & mi- & misericordem Deum esse, inter alia
sericors. sexcenta sacre scripturæ testimonia, il-
Deut. 32. lud in Deuteronomio testatur. *Deus fi-*
Tobi. 3. *delis absque vlla iniquitate, iustus & re-*
In Deo nul- *ctus.* Et apud Tobiam: *Iustus es Domi-*
lum accidēs *ne, & omnia iudicia tua vera sunt, & om-*
diciū. Porro in Deo nihil esse creatum,
 nihil

nihil adiunctum sentiendum est, quòd accidens & creatura imperfectionem notat, quæ in Deo nulla esse potest. In finita igitur sapientia, bonitas, iustitia, cæteraque id genus, quæ Deo tribuuntur, non sunt accidentia in Deo, sed est re ipsa Deus hæc omnia. Atque hæcenus de prima parte descriptionis, nunc altera persequenda, quæ tradit Deum esse vnum essentia, trinum in personis. Primum autem dicendum quid persona significet hoc loco. In trinitate diuina Græcis scriptoribus idem sunt πρόσωπον, id est, persona, ἰδιότης, id est, proprietates, & ὑπόστασις, id est, substantia. Gregorius Nazianzenus, τρεῖσι μὲν κατὰ τὰς ἰδιότητάς, ἕτερον ὑποστάσεις, εἰ τι φίλον καλεῖται, ἢ τε πρόσωπα, hoc est, tribus quidem secundum proprietates, siue hypostases, si cui placet dicere, siue personas: & Dionysius de Deo loquens ait, ἐναδελφότητα, id est, vnitatem trisubstantentem, τότε σὶ τριπροσωπον, hoc est, trinum personarum. Et Gennadius Scholarius patriarcha Constantinopolitanus de personis trinitatis loquens ait: καὶ ταυτὰ τὰ τρία ἰδιώματα ὀνομαζόμενους ὑπόστασις, id est, Et has tres proprietates nominamus hypostases. Discernunt autem illi hæc vocabula duo

*Dionysius.**Accidens**non cōpetit**in Deum.*

56.8.

*Aug. li. 15.**de Trin. c. 5**& li. 4. c. 5**Alt. pars**descriptio-**nis Dei.**Persona in**Trinit. san-**ctissimæ**quid signifi-**cat.*

36.19.

*Gregorius**Nazianze-**nus in Epi-**phanis.**Dionysius.**Gennadius*

- Augu. li. 5. de Trinita.* (vt Augustinus meminit) ὁμοίαν & ὑπόστασιν, dicuntque μίαν οὐσίαν, id est, vnam essentiã patris et filij & spiritus sancti, τρεῖς ὑποστάσεις, id est, tres substantias, vt Augustinus interpretatur, id est, tres verè subsistentes, non caducos, non confusos, sed distinctos seu singulares intelligentes. Est itaq; persona hoc loco, substantia indiuidua intelligens & incommunicabilis. Neque hic persona intelligenda vt hominũ, nõ enim Trinitas sanctissima, vt Augustini verbis vtatur, putanda est, sicut Gerion ille tricorpor fabulosus. Et quod personæ nomine in describenda Trinitate sanctissima vtamur, magna inopia humani eloquij fit. Neq; secundum scripturam persona in Trinitate dicitur, sed quia scriptura non contradicit. Atque de significatione personæ hactenus. Nunc vnitatem Dei ostendamus sacra scripturæ testimonio. Deuteromij sexto: *Audi Israël: dominus Deus noster, Deus vnus est.* Et trigesimo secundo: *Videte quod ego sum solus, & non sit alius Deus præter me.* Esaiæ quadragesimo quarto: *Hæc dicit dñs rex Israël: ego prim⁹ et ego nouissimus, et absq; me non est Deus, Ecclesiastici primo: Vnus est altissimus creator omnium omnipotēs.* Primo Corinth. 8. *Nullus est alius Deus nisi vn⁹.* Ad
- Augu. li. 7. & 8. de Trinitat. Personæ nomine vtamur in diuinis propter inopiã eloquij summi neque secundum scripturam. Deus vnus Deut. 6.*
- Eccle. 1. 1. Cor. 8. Ephe. 4.*
- Ephed, v
des, v
omni
bus v
oppo
essen
scribi
rum
qua
vider
gnos
mus
nem
ce Ac
vnde
dam
cunc
mus
Pau
Fili
pau
bar,
uid
filij
Azr
Cui
nit
chu
pre
Aeg
ver
- Ephed

Ephesios quarto: *Vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, qui est super omnia & in omnibus vobis.* Ita quidem cum diuinitas opponitur creaturis, mentio fit vnus essentiae aeternae. Vbi verò intra se describitur, personae discernuntur. Quorum quidem personarum assertio, non qua ratione proberetur, sed à quo dicatur videndum est. Mysteriū Trinitatis cognoscitur in Gene. cap. primo: *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.* Et cap. tertio ait Deus: *Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est.* Et vndecimo: *Venite descendamus, confundamus linguam eorum,* Psalmo item secundo, qui secundum Hebraeos primus est, ait pater ad filium, vt diuus Paulus testatur: *Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te,* Et paulò post in Hebraeo legitur *nasch ku bar,* id est, osculamini filium. Vbi Dauid iudices terrae monebat ad osculum filij Dei, vt à Rabbi Abraham Auen Azra ostenditur, referente Galatino. Cuius & diuus Hieronymus meminit, qui in praefatione in pentateuchum Moysis, ait septuaginta interpretes, qui postulante Ptolemaeo rege Aegypti Biblia sacra in Graecā linguam verterunt, vbicunque sacratum aliquid

C 4 scriptu-

Quando in
scrip. fit mē
tio Dei v-
nius, &
quādo Tri-
nitatis.

Pius Pontifex referens
te Sabelli-
co. l. 6. en. 2.
Mysterium
Trinitatis in
testamento
veteri.

Aff. 13.

Loc. Psal. 2.

Septuaginta interpre-
tum versio,
de qua Eusebius
lib. ca. 1. li.

*3. preparatio-
nis euan-
gelica.*

Esaiæ. 11.

Loc. ps. 66

Scriptura testatur de patre & filio et spi-
ritu sancto, aut aliter interpretati sunt,
aut omnino tacuerunt, ut & regi satisfac-
erent, qui unius Dei cultor erat, &
arcanum fidei non vulgarēt. Unde & in
hoc psalmo, pro eo quod est in Hebræo
nasch ku bar, id est, osculamini filium,
verterunt ἀπαξασαι παιδίας, hoc est,
apprehendite disciplinam. Spiritus au-
tem sancti mentio est apud Esaiam: *Et
egredietur virga de radice Iesse, & flos de
radice eius ascendet, & requiescet super eum
spiritus domini, &c.* Et Psalmo. 43. *Spi-
ritus iuus bonus deducet me per viam rectam.*
Harum trium personarum mysterium,
patris, filij, & spiritus sancti, in Psalm.
66. significari aiunt, cum dicitur: *Bene-
dicat nos Deus, Deus noster, benedicat nos
Deus, & metuant eum omnes fines terre.*
Vbi in eo quod ter ponitur Deus, trium
personarum diuinarum designatur di-
stinctio. In eo autem quod secundo
tantum loco adiungitur noster, solum
filium pro nostræ naturæ assump-
tione, nostrum fore insinuabatur. In eo
verò quod postremo, metuant eum &
non eos dicitur, ipsarum personarum
unitas, quo ad naturam, atque identi-
tas ostenditur, ut palam demonstretur
tres personas diuinas, non tres deos
esse, sed unum solum Deum. Cui &
illud

illud Deuteronomij. 6. simile est, quod *Locus ext.*
iuxta Hebraicam veritatē sic scriptum *6. Deut.*
habetur. *Audi Israël, Deus, Deus noster,*
Deus vnus est. Quo loco quidam Rabi- *In test. no-*
torum Trinitatem significari aiunt, *uo personæ*
ter repetito nomine Deus. In nouo te- *Trinit. cla-*
stamēto clarissimè patefactæ sunt tres *riß. pate-*
personæ, vt inter cætera apud Mat- *factæ.*
thæum. 4. in baptismo Christi. *Pater,*
inquit, *hic est filius meus dilectus.* Filius
conspicitur in aqua stans. Spiritus san-
ctus verò manifesta specie insidet filio.
Porro mysterium Trinitatis non ita *Mysterium*
explicitè in veteri testamento voluerat *Trinitatis*
tradi Deus, sicut illud in nouo reuelan *in testamē*
tum fuit, eam ob causam (vt ferunt) *to veteri*
ne Iudaicus populus qui maximè ad *quare im-*
idololatriam pronus fuit, in errorē in- *plicitè tra-*
cideret eorum qui plures deos cole- *ditur.*
bant. Quoniam autem idololatria per
Messiam penitus explodenda erat, vni-
uersusque orbis ad vnius Dei cultum
reducendus fuerat, idcirco sacramētum
Trinitatis apertè tradendū, ad dies Mes *Deus cur*
sæ reseruatū fuit, vt veteres Rabbin *trinus di-*
prodidēre. Propter harū personarum *citur.*
proprietatē Deus Trinitas est, & dici- *Damascen-*
tur, cū tñ sit, vt Damascenus ita, *nus.*
ὁμοία, Μία φύσις, Μία θεο τῆς, hoc est, *Trinitas in-*
vna essentia, vna natura, vna deitas, ea- *separabilis.*
dēq; inseparabilis, & vbi quælibet per-
sona

*Aug. super
Ioannem
trac. 94.*

v. Ioan. 5.

Ioan. 14.

*Personæ in
Trinit. non
confunden-
de.*

*40.27.
Sabelliana
heresis.*

328.24.

Athanas.

*Personæ
Trinitatis
quomodo
vniantur.*

sona vna, ibi Trinitas Deus vnus. In nulloq; credendus pater esse sine filio & spiritus sancto: aut pater & spiritus sanctus sine filio. Pater enim & filius & spiritus sanctus vnū sunt, vt D. Ioannes ait, atque ita inseparabiles. Vnde Christus apud Ioannē dicēti Philippo: *Domine ostende nobis patrē*, ait, *Philippe, qui videt me, videt et patrē, quomodo tu dicis, ostēde nobis patrē? nō credis quia ego in patre, & pater in me est? Verba quæ ego loquor vobis, à meipso nō loquor. Pater autē in me manēs, ipse facit opera, nō credis quia ego in patre, & pater in me est? Qui quidē tres, vt secundū substantiā nō separantur, ita eorū personæ non sunt confundēdæ, quod Sabelliana heresis fecit, quæ ita Trinitatē cōfundit, vt eundem dicat esse patrē, quē filium, eundemque credat esse spiritum sanctū, non seruan- do tres in vnitae personas, contra fidē catholicā, quæ in Trinitate non separat substantiā, neque confundit personas. Hinc Athanasius: Fides autē catholica hæc est, vt vnū Deū in Trinitate, & Trinitatē in vnitae veneremur, neq; cōfundentes personas, neq; substantiam separantes. Alia enim est persona patris, alia filij, alia spiritus sancti. Personæ igitur in Trinitate licet à se inuicem absque separatione distinguantur, sibi tamen*

tamen inuicem per circū incesionem quam Græci περιχώρησις vocant, absq; cōfusione vniuntur. Solent dari, quædā similitudines, quibus Trinitas personarū in vnitatis deitatis adumbratur, nulla tñ potest inueniri cōueniēs prorsus, cū nulli creature (vt ante ostensum est) Deus sit similis. Quia tamen mens humana vtcunq; id gessit cognoscere, non ineptè adhibetur. Inter quas est illa Solis, qua vtitur Tertullianus, & Gennadius patriarcha Constantinopolitanus, cū Amurathe Turcarū Imperatore disputans. Quemadmodū in Sole est solus Solis, radius, & lumen, non tamen tres Soles sunt, sed vnus: ita quodāmodo in Trinitate est Pater, filius, & spiritus sanctus, non tamē tres dii, sed vnus. Et sicut in Sole corpus solare nō est radius, nec radius corpus solare, nec lumen ipse Sol: ita in Trinitate non est pater idē qui filius, aut spiritus sanctus: non enim confunduntur personæ. Et veluti corpus solare radiusq; & lumen non separantur: ita quadam ratione in Trinitate pater, filius, & spiritus sanctus. Et vt corpus solare gignit radiū, & ab ambobus procedit lumen: sic quodāmodo à patre gignitur filius: ab ambobus autē procedit spiritus, vt paulò post dicetur. Quod si quispiam

C 6 loqua-

Similitudines quibus Trinitas adumbratur.

Gennadius

Similitudo qua adumbratur Trinitas.

14. 17.

Occupatio. loquaculus dicat : Cùm dicis filiū hoc esse, quod est pater, quia & patrē Deū, & filium Deum affirmas, non tamen plures Deos, sed vnum Deum essentia, profecto & filius est pater. Is sibi hoc responsum habeat, secundum substantiā, hoc est filius quod pater, non secundum quod ad aliud dicitur. Ad se enim Deus dicitur, ad patrē filius. Rursusque Pater ad se Deus dicitur, ad filium pater. Quod dicitur ad filium pater, non est filius. Quod dicitur filius ad patrē, non est pater. Quod dicitur pater ad se, & filius ad se, hoc est, pater & filius idem Deus. Haecenus de secunda parte descriptionis Dei dictum esto, tertia declaranda, quæ sunt scilicet communia personis in Trinitate, & quæ propria. Personis in trinitate sanctissima communis est, vt ita dicam, deitas, aternitas, maiestas, omnipotentia, honor, et cætera eiusmodi Deum attinentia. Patrem Deum esse, testatur Apostolus cùm in alijs plurimis locis, tum in illo dum ait : *Conuersi estis ad Deum à simulachris seruire Deo viuo & vero, & expectare filium eius de cælis, quem suscitauit à mortuis Iesum.* Et Christus apud Ioannem loquitur ad patrem: *Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum Deū verum.* Filium quoque esse Deū testatur

Esaïas

*Aug. super
Psal. 85.*

*34.16.
Personis in
Trinit. quæ
communia.*

*Pater Deus
1. Thess. 1.*

*Ioan. 17.
Christus
Deus.*

4.16.

Esaias dicens: *Paruulus natus est nobis, Esai. 9o*
& filius datus est nobis, & vocabitur no-
men eius admirabilis cōsiliarius, Deus for-
tis, pater futuri seculi, princeps pacis. Et a- *Esai. 7o.*
libi: Ecce virgo concipiet & pariet filiū, &
vocabitur nomen eius Emmanuel, quod est
interpretatū, ait Matrheus, nobiscū Deus. Matth. 1o.
 Et Baruch de filio Dei loquēs, vt Chry *Baruch 3o.*
 sostomus docet, *hic est Deus noster, & Chrysof. de*
non estimabitur alius aduersus eum. Et *Trinit. pro-*
 Ioannes: *Scimus quoniam filius Dei ve-* *bat hoc di-*
nit, & dedit nobis sensum, vt agnoscamus *ctum de fil.*
Deum verum, & simus in vero filio eius *1. Ioan. 1o.*
Iesu Christo, hic est verus Deus & vita e-
terna. Et in Euangelio. In principio erat *Ioan. 1o.*
verbum, & verbum erat apud Deum, &
Deus erat verbum. Spiritum autem san- *Spiritus S.*
ctum Deum esse diuus Paulus testatur *Deus.*
cū dixit: An nescitis, quod corpus ve- *1. Cor. 6o.*
strum templum est habitantis in vobis spi-
ritus sancti quem habetis à Deo, & non e-
stis ipsi vestri iuris? Nam empti estis precio,
glorificate & portate Deum in corpore ve-
stro. Vbi vt Augustinus ait, dilucidè o- *Augu. li. 3o.*
stendit, Deum esse spiritum sanctum, cōtra Maxī
glorificandum scilicet in corpore no- *minum.*
stro, tanquam in templo suo. Huc per-
tinet illud quod Ananiae dixit Aposto- *Idem Chry*
lus Petrus: Ausus es mentiri spiritui san- *sof. sentit*
cto. Atq; ostendens Deū esse spiritum- *in sermone*
sanctū: nō es, inquit, hominibus mentitus, *de Trinit.*
Act. 5o.

Concilium
primum Cō
stantinopo-
litanum.

44.28.

Macedoni-
us heret.

Filius coe-
ternus pa-
tri Chryso.

de Trinita.

Esaie. 42.

41.12.

Miche. 5.

Heb. 1.

Victor epi-
sco. de fide

caholica.

Theophil. su-
per Ioannē.

Spiritus S.

coeternus

patri & fi-
lio.

Maiestas,

omnipoten-
tia, honor
communia
personis.

sed Deo. In concilio primo Constanti-
nopolitano (quod unū est ex quatuor
quæ D. Gregorius ait se recipere ac ve-
nerari sicut quatuor libros Euangelij)
dānatus est Macedonius, qui negabat
Spiritus sanctum esse Deum. Coeter-
num autē esse patri filium, locuples te-
stis est ipse Domin⁹ apud Esa. cū dicit:
*Ante me nō est formatus Deus, & post me
non erit.* Itaq; vt Chryso. rariocina-
tur, Si posteriorē patre dicit filiū, quo-
modo dicit pater, q̄ post me nō erit a-
lius De⁹? Sin exponis hoc de filio, quo-
modo dicit: *Ante me nō fuit alius Deus.*
quapropter ex his colligere est filiū co-
eternum esse patri. Id quod & Miche-
as aperte ostendit de filio Dei loquēs:
*Ex te mihi egredietur qui sit dominator in
Israël, & egressus eius ab initio à diebus
eternitatis.* Et Paulus cum filiū Dei ap-
pellat splendorem glorię Dei patris, &
figurā substantiæ eius, euidenter ostendit
coeternū patri filiū, q̄ lucis splendor
coeternus est. Quod verò spiritus sanctus
fit coeternus patri & filio, inter
cætera, eadē ratione confirmari potest,
qua Chryso. probat ex Esaia filiū
patri coeternū esse. Et certē cū vnus
essentiæ sit cū patre & filio, coeternus
fit illis oportet. Maiestatē autē, omni-
potentiā, honorē, illis ex æquo cōmun-

nes

nes esse inter alia permulta, testimoniū
 illud Seruatoris abundè declarat. *Bapti* *Matth. vii.*
zantes, inquit, eos in nomine patris, & fi-
lij et spiritus sancti. Hic enim tres psonas
 recēset, quibus tribuit parē potentiam,
 virtutem & honorē, remissionis pecca-
 torū, et generationis nostrę per baptis-
 mū. Quem locum tractās *Chryso. de*
Trinita. *air: Ob signati sumus, sed vnū signacu-*
lum est sanctę Trinitatis, vnū bap-
ti- *ma. Quomodo igitur audes à paterna*
substātia alienare filiū, vel spiritum san-
ctum? Neq; enim, si alieni sunt, cū pa- *Videtur su-*
tre & spiritu sancto debebāt connume- *peruacue*
rari, quam ratione iuxta tuū sermo- *positum, &*
nē aduersarie Dei in baptismo debue- *spiritus an-*
runt connumerari? Si creatus est filius, *cto, hoc lo-*
vel spiritus sanctus, quare cum patre si- *co, et si in*
mul coassumuntur? Enimvero si no- *Frobenia-*
men patris solum eum qui baptizatur *na pressura*
potest saluare, quare coassumuntur & *extat.*
creaturę, quasi pater non possit solus
saluare? Absit. Igitur si patris infir-
mitatem negas, & consubstantialia
non admittis, cogeris nobiscum fa-
teri Trinitatem increatam & consub-
stantialem & omnipotentē: ita Chry-
sofostomus. Hęc communia personis
in Trinitate, pulcherrimè complexus *Athana-*
est Athanasius. Sed patris (inquit) & *sus in sym-*
filij & spiritus sancti vna est diuinitas, *bolo.*
 aqua-

æqualis gloria, coæterna maiestas.
 Qualis pater, talis filius, talis spiritus-
 sanctus. Increatus pater, increatus fili-
 us, increatus spiritus sanctus. Immensus
 pater, immensus filius, immensus spiri-
 tus sanctus. Aeternus pater, aeternus fi-
 lius, aeternus spiritus sanctus. Et tñ non
 tres aeterni, sed vnus aeternus. Sicut nõ
 tres increati, nec tres immensi, sed vnus
 increatus, & vnus immensus. Similiter
 omnipotens pater, omnipotens filius,
 omnipotens spiritus sanctus. Et tamen
 non tres omnipotentes, sed vnus om-
 nipotens. Ita Deus pater, Deus filius,
 Deus spiritus sanctus. Et tamẽ non tres
 dij, sed vnus est Deus: Ita dominus pa-
 ter, dominus filius, dominus spiritus
 sanctus. Et tamen non tres domini, sed
 vnus est dominus. Quia sicut sigilla-
 tim vnamquamque personam Deum,
 ac dominum confiteri Christiana ve-
 ritate compellimur, ita tres deos aut
 dominos dicere, catholica religione
 prohibemur. Et paulò post: Et in hac
 trinitate nihil prius aut posterius, nihil
 maius aut minus, sed totæ tres perso-
 næ coæternæ sibi sunt & coæquales.
 Hæc ille. Porro prædictis cõtraria non
 sunt illa quæ dicuntur à filio. *Pater ma-
 ior me est. Pater si possibile est trãseat à me
 calix iste.* Hęc enim & his similia, secun-
 dum

Occupatio.

Ioan. 14.

Matth. 26.

Aug. quæ-

stio. 4. ad

Orosium.

dum formam serui quam assumpsit, intelligenda, & dicta sunt. Nam secundum diuinitatem Christus alibi dicit:

Ego & pater vnū sumus. Superest vt de *Ioan. 10.*

his quæ propria sunt personis Trinitatis dicamus. Proprium est patri, quod

Proprium Patri.

à nullo factus sit, nec creatus, nec genitus. Est enim, quemadmodum de seipso apud Prophetam loquitur: *primus et nouissimus.* Et ante quem, dicente eodem, *non est formatus Deus.* Filio autem

Esa. 41. 43

Proprium filio.

proprium est à patre esse non factum,

29.

August. ser.

nec creatum, sed genitum, non voluntate aut necessitate, vt August. ait, sed

125. et quæ

sti. 7. ad

natura, Profitetur autem fides catho-

Orosium.

lica, patrē de seipso, hoc est, de eo quod

Symbolum

ipse est, sempiternè atque ineffabiliter

Nice. syno-

filium genuisse, non extrinsecus, non

di in qua

ex nihilo, non ex alia genuisse mate-

conclusum

ria. Sed vt symbolum docet: Deum de

est filium

Deo, lumen de lumine. De hac genera-

Dei esse pa-

tione illud est dictum. *Ex utero ante lu-*

tri homou-

ciferum genui te. Et illud Ioānis. *In prin-*

cipio erat

cipio erat verbum, & verbum erat apud

Deum, & Deus erat verbum, hoc erat in

Deum, & Deus erat verbum, hoc erat in

consubstan-

principio apud Deū. Quo indicat, quod

tialem, seu

est sensus aut tacita cogitatio mētis ho-

eiusdē sub-

mini, hoc filius Deo patri. Est enim æ-

stantie ex

terna mētis æterna cogitatio. Mēs au-

ipsa deita-

tem gignit cogitationem & cogitatio

te patris

iam in animo concepta, verbum quod-

progenitū.

dam

dam est mentis, quo homo sibi loquitur, quod quidē verbū mentale dicitur. Est enim aliud enunciatiuū. Hæc similitudo utcunq; nobis adumbrat natiuitatē illā, qua sic filius nascitur à patre, vt de substantia patris nihil decedat, sic pater filiū producit, vt tamen filio non sit prior. Ceterū condito per filiū mundo, pater nobis velut elocutus est verbū, & quodammodo rursus idem genuit, nobis illud reddens aliquo modo visibile, q̄ erat inuisibile. Cōspicitur enim in rebus conditis admirabilis Dei sapientia, quæ est Dei filius, & Dei verbum. Sed quoniam nulla talis creatura esse potest, qualis creator eius: ideo sicut sine exemplo est diuina substantia, ita & sine exemplo est diuina generatio. Mens enim nō generat substantiuum verbū, siue conceptū siue prolatū, at filius Dei substantialiter generatur, quod pater in eum omnē essentiā suam trāsfundit, sicut ipse de se ait. *Ego & pater vnus sumus.* Vnde et D. Ioannes, ne existimeretur filius Dei esse verbū, quod in aërem diffunditur & dissoluitur, ait: *Omnia per ipsum, verbum scilicet, facta sunt, & sine ipso factum est nihil quod factum est.* Hic filius Dei tēpore p̄finito à Deo cōceptus de spiritu sancto, natus est ex Maria virgine. Quā generationem

Heb. 1.

Ioan. 10.

Ioan. 1.

Christi natiuitas.

Ex virgine

43. 19.

nem expressit Euāgelista Ioānes dicens. *Io. 1. 1.*

Et verbū caro factū est. Quod cū audis, ne opineris quod à sua natura diuina destiterit illud verbū & in carnem versum. Neq; enim De⁹ fuisset, si versum, & alteratū esset, sed manens q̄ erat, factū est q̄ nō erat. Et ne quis suspicetur q̄ vna natura facta sit Christus, cū dicit: *Et verbū factū est caro,* ideo subdidit: *Et habitauit in nobis,* vt ostēdat nō confusas duas naturas in Christo, nostram

112. 21.

Theophy.

scilicet & verbi. Nā sicut alterius naturæ est tabernaculū, & alterius is qui inhabitat in eo, ita & verbū in nobis habitare dicitur, hoc est, in natura nostra, & alterius est naturæ q̄ sit nostra. Cauenda autē hoc loco est hæresis Apollinarij Laodicensi, qui affirmabat Christū non suscepisse perfectā hominis naturā, videlicet corpus cū anima rationali, sed carnē solā animæ rationalis expertē, quid enim opus, inquit, habebat anima, cui erāt deitas, quæ corpus gubernabat, perinde atq; anima nostra dirigit? Idq; confirmabat eo sacrę scripturæ loco, in quo dicitur: *Verbum caro factū est.* Expers moris sacrę scripturæ turpissimè lapsus, quæ plerunq; à parte totū nominat. Vt cōmemoratura hominem, animā dicit, vt in illo: *Da mihi animas, cetera tibi tolle.* Et à parte totū. Vt: *Gene. 14.*

Super Ioanem. Idem

Chryso. homilia. x. super Ioannē

51. 17.

Apollinarij hæresis.

112. 21.

367. 17.

Mos scripturæ sacrę.

Gene. 14.

vide-

Luc. 3. videbit omnis caro salutare Dei. Sic et Evangelista dixit: *Et verbum caro factum est*, id est, homo: à parte totum intelligēs. Vnde in Symbolo canitur de Christo. Et homo factus est. Et Athanasius ait, Christum esse perfectum Deum, perfectum hominem, ex anima rationali & humana carne subsistentē. Qui quidem Christus ait, idem, licet Deus sit & homo, non duo tamen, sed vnus est Christus. Vnus autem non conuersione diuinitatis in carnem, sed assumptione humanitatis in Deum. Vnus omnino non confusione substantiæ, sed vnitatis personæ. Nam sicut anima rationalis & caro vnus est homo: ita Deus & homo vnus est Christus. Et Psellus, referente Galatino, Græcè quidem, sed in eam sententiam. Sancta catholica & Apostolica Ecclesia in domino nostro Iesu Christo vnā hypostasin tradit, & duas naturas, hypostasin incarnatum filium: naturas diuinitatem & humanitatem. Corpus igitur animatum & intellectuale quod assumpsit, non vocat hypostasin, ne inueniantur duæ hypostases, quod mentitus est Nestorius hæreticus. Sed nominat enypostaton, tanquam in filij Hypostasi esse accipiens. Ipse enim filius Dei vna existens sanctæ Trinitatis hypostasis, factus

Psellus.

274.22.

Nestorij hæresis.

Corpus Christi enypostaton.

factus est, & corpori quod assumpsit, hypostasis. Quare corpus Domini eny postaton quidem est, non autem hypostasis. Hæc ille. Et quemadmodū tres sunt in diuinitate personæ, quæ à se inuicem absque separatione distinguuntur, sibi tamen per *περίχρησιν*, id est, circum incesionem, absq; confusione vniuntur. Ita in vno Christo tria confitemur, diuinitatem, animam rationalem, & corpus humanum, quæ ita confusè vniuntur, vt inseparabiliter distinguantur. Et sicut tres diuinæ hypostases sunt vnus Deus, ita tria hæc diuinitas, anima, corpus, constituunt vnum Messiam, hoc est Christum. Cuius matrem *θεοτοκον*, id est, Deiparam, quinta Synodus Constantinopolitana vocandam constituit, quod Deum in carne genuerit. Sed de proprio filij dixisse fatetur, deinceps de proprio spiritus sancti dicendū est: Qui quidē hoc proprium habet, vt à patre & filio non sit factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens. A patre quidem quod procedat, Christus in Euangelio docet, de spiritu sancto loquens: *Qui, inquit, à patre procedit, ille testimonium perhibebit de me.* Et iterū: *Nō vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis.* A filio verò ipsum procedere testatur Euangelium

Similitudo indicās quomodo in Christo sint corpus rationalis anima, & diuinitas.

36.32.

In quinta synodo Constantinopolitana constitutum matrem dei appellandam θεοτοκον.

Spiritus sancto proprium. Ioan. 15.

Matth. 10.

Ioan. 20.

lium

Roma. 8.

Error Græcorum de process. S. Spiritus, quem postea confessi sunt.

Processio spiritus quomodo intelligenda.

Theophyl. in 15. capi. Ioannis. Spiritus S. peculiari-ter sic appellatur.

Athanas.

lium Ioannis cōmemorans Christum cum à mortuis resurrexerat in Apostolos insufflasse dicendo: *Accipite spiritum sanctum, quorumcūq; remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorū retinueritis, retēta sunt.* Et Apostolus: *Qui spiritum domini non habet, hic nō est eius.* Processionē spiritus sancti à filio Græci aliquādo negarant, quā postea in cōcilio Florentino cōfessi sunt, in quo conclusum est ex patre & filio æternaliter tanquā ab vno principio, & vnica spiratione procedere spiritum sanctū, quod & in concilio Lugdunensi ante approbatū fuit, & pronunciatū, eam quoq; doctorum Græcorum fuisse sententiā. Cæterum ubi dicitur spiritus procedere à patre & filio, non intelligēda est per processionem egressio quali emittuntur ministratorij spiritus, sed naturalis subsistētia spiritus est processio, ait Theophylact⁹. Peculiari autē appellatione in scripturis sanctis tertia in diuinis persona spiritus sanctus, sanctus nūcupatur. Nā quatenus spiritus significat id quod est incorporeū, omnib⁹ personis iuxta diuinā naturā ea significatio cōmunis est, vt ante ostēsum est. Sed de pprijs personarū in diuinitate hæctenus: quæ Athanas⁹ paucis perstrinxit. Pater à nullo est factus, nec creatus, nec genitus. Et
lius

lius à patre solo est, non est factus, nec
 creatus, sed genitus. Spiritus sanctus à
 patre et filio, nō factus, nec creatus, nec
 genitus, sed procedēs. Nūc vltima pars
 descriptionis Dei persequēda, facta sci-
 licet personis peculiaria. Sicut insepara-
 biles sunt personæ diuinitatis: ita inse-
 parabiliter operantur, non quòd inua-
 lidus sit vnusquisq; eorum sine alijs im-
 plere, sed nō potest operatio esse diui-
 sa, ybi nō solū æqualis est, verū etiam
 indiscreta natura, ita vt cū tres sint,
 ac eorum singulis quisq; Deus sit, tres
 tamen Dij non sunt. Vnde Christus a-
 pud Ioannē: *Amen dico vobis, non potest
 filius à se facere quicquā, nisi quid viderit
 patrē faciētem. Quæcunq; enim ille fecerit,
 hæc & filius similiter facit.* Hoc quidem
 iuuandæ infirmitatis nostræ gratia, hac
 similitudine vt cunq; ostendi potest. In
 igne tria cōspicimus, lumē ignis, splen-
 dorem, & calorē, & quum tria sint, y-
 num lumen est: simul exurgūt, simulq;
 consistunt: nec ignis præcedit splendo-
 rem, nec splendor calorem: & hæc non
 cōfused vnum sunt simul, & inseparabi-
 liter operantur: aliud igni tribuitur, a-
 liud splendori, aliud calori. Nam cū
 ad ignem refert visionem, ibi opera-
 tur & splendor & calor: & quum ad
 splendorem refert illuminationem, si-
 mul

*Vltima
 pars descri-
 ptio. Dei.
 Augu. lib.
 de Trinita.*

Ioan. 5.

*Similitudo
 August. de
 Symbolo Ca
 tec. l. 3.*

mul operatur & ignis & calor: & cum ad calorem refert calefactionem, simul operatur ignis, & calor & splendor. Ita cum dicitur, quod Deus fecerit mundum, intelligimus patrem ex quo omnia, per filium, per quem omnia, in spiritu sancto, in quo omnia, mundum condidisse. De qua re Gregorius Nazianzenus, Græcorum Theologorum princeps, ob idque Theologus per excellentiam appellatus, ait, Unus est Deus pater, ex quo omnia, & filius per quem omnia, & spiritus sanctus, in quo omnia: hæ enim præpositiones à quo, per quem, & in quo, non naturam quidem diuidunt, sed unum atque inconfusam naturam proprietates exprimunt. Hæc ille, Græcè quidem aptius & significatius, sed in eâ sententiam. Et quum dicimus filium pro nobis incarnatum & passum, intelligimus incarnationem & passionem filii operatum fuisse & patrem & filium & spiritum sanctum. Et quum tribuitur spiritui sancto sanctificatio, viuificatio, & peccatorum remissio, intelligimus totam Trinitatem hoc donum inseparabiliter operari. Quamuis autem Trinitas sanctissima inseparabiliter operatur, fides tamen catholica est, non Trinitatem natam de virgine Maria, & sub Pontio Pilato crucifixam & sepultam

*Gregorius
Nazianzenus.*

*Augu. li. 1.
de Trinitate.*

tertio

tertio die resurrexisset, & in cœlum ascendisset, sed tantummodo filium. Nec eandem Trinitatem descendisset in specie columbæ super Iesum baptizatum, aut die Pentecostes, in Apostolos, sed tantummodo spiritum sanctum. Nec eandem Trinitatem indixisset de cœlo: *Hic est filius meus*: siue cùm baptizatus est à Ioanne: siue in monte quando transfigurarat sese. Aut quando sonuit vox, dicens: *Et clarificauit & clarificabo*, sed tantummodo patris vocem fuisse factam ad filium. Hæc de Deo vno in essentia & trino in personis pro ratione compendij dixisset sufficiat. De quo cùm illū nūc animo videmus per speculum & in ænigmate, vt Paulus ait, nihil temerè affirmandum tanquā perfecte scias, sed tanquam credas. Sed ad explanandum contextum reuertamur.

In semetipso beatissime mansit.

De ea re ita Augustinus: Deus nec sine cœlo sedis indiguit, nec facto cœlo sedem tanquam finitis erroribus peregrinus inuenit. Potens est enim manere in semetipso. Nec indiget operibus suis tanquam in eis collocetur, vt maneat, sed in sua æternitate persistit in qua manens, omnia quæcunque voluit

D luit

Matth. 3.

Matth. 17.

IOAN. 12.

1. Cor. 13.

50. 22.

Augu. li. 1.

cont. aduer-

sariū legis.

Chryf. lib. 1.

de prouidē-

tia Dei.

Psal. 113.

Deus Hebraeis Sadaï dicitur. Deus ubique est. Hieremie. 23. Psal. 138. Augu. ad Dardanū.

Occupatio.

Ad Dardanū.

49.21.

Deus ubique per diuinitatis præsentiam sed nõ ubique per habitationis gratiam. Deus iudeis dicitur makō.

luit in cœlo & in terra fecit. Hæc ille. Vnde in sacris literis Hebraicè Sadaï nuncupatur, hoc est, qui sufficit, vel qui sufficiens est. Qui per cuncta diffusus est, quæadmodum ait per prophetã: *Cælū & terrã ego implebo.* De quo & Psalmogra phus: *Quo ibo à spiritu tuo, aut quò à facie tua fugiã? si ascēdero in cælū, tu ibi es; si descendero in infernū, ades.* Quia substantialiter De⁹ (ait Augu.) ubiq; diffusus, sed sic Deus per cuncta diffusus, vt non sit qualitas mūdi, sed substãtia creatrix mūdi, sine labore regens, & sine onere continens mundū. Nõ tñ per spacia locorū, quasi mole diffusa, vt in dimidio mūdi, corpore sit dimidius, & in alio dimidio dimidi⁹, atq; ita per totū totus, sed in cœlo solo, totus, & in sola terra totus, et nullo contētus loco, sed in seipso ubiq; totus. Quomodo aut ubiq; ait August. si in seipso? Vbiq; scilicet, quia nusquã est absens, in seipso autē quia nõ cōtinetur ab eis quibus est præsens, tãquã sine eis esse nõ posset. Estq; Deus, docēte eodē ubiq; per diuinitatis præsentia, sed non ubiq; per habitationis gratia. Vnde Iudæis De⁹ dicitur, makom, id est, locus, quod in omni loco sit præsens. Ridicula est quorundã Machometistarum opinio, Deū ante conditum mundum in nube mansisse.

CREA-